

Circular 2/2012, de la Direcció General de Serveis Penitenciaris, sobre la gestió, execució i seguiment de la llibertat condicional

I. Justificació

El desembre de l'any 2004 va entrar en vigor la Circular 2/2004, de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, sobre el procediment de proposta, elevació i seguiment de la llibertat condicional.

Des d'aleshores s'han produït modificacions que afecten la normativa reguladora en aquesta matèria i que incideixen en el procediment, tramitació o regulació de diferents aspectes de la llibertat condicional. En aquest sentit, cal esmentar l'aprovació del Decret 329/2006, de 5 de setembre, pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal de Catalunya (ROFSEPC), concretament els articles 104 i següents.

D'una banda, es fa necessari actualitzar i simplificar aquest procediment, a fi d'ajustar el nombre de persones en llibertat condicional a les ràtios esperades segons la tipologia i el perfil criminològic de la població interna als centres penitenciaris de Catalunya. Actualment, hi ha una infrautilització de la llibertat condicional com a eina de compliment de les penes de presó. No podem oblidar el que determina l'article 72.1 de la Llei orgànica 1/1979, de 26 de setembre, general penitenciària (LOGP), segons el qual **la llibertat condicional és considerada com l'últim grau** de classificació penitenciària durant l'execució de les penes privatives de llibertat.

D'altra banda, es creu necessari introduir alguns criteris respecte a la classificació i intervenció en el tercer grau, que es consideren determinants per assolir millores en l'aplicació de la llibertat condicional.

Per tant, amb l'aplicació de la present Circular es persegueixen els **objectius** següents:

1. Incrementar el nombre d'interns en l'àmbit comunitari, que inclou específicament els ubicats en règim obert així com els alliberats condicionals.
2. Incrementar, específicament, les propostes de llibertat condicional mitjançant l'aplicació dels articles 91.1 i 2 del Codi penal (CP).
3. Evitar la involució definitiva dels interns que han estat regressats a segon grau de tractament o als quals s'ha revocat la llibertat condicional, activant, en la mesura del possible, la recuperació de la intervenció en el medi comunitari.

II. El tercer grau de classificació en relació amb l'accés a la llibertat condicional

Les modalitats de vida en tercer grau de tractament previstes al Reglament penitenciari, aprovat mitjançant el Reial decret 190/1996, de 9 de febrer (RP), així com el ventall d'establiments per complir-les, recollits al ROFSEPC, han de facilitar l'increment de persones en règim obert, on és possible graduar els controls i intervencions a les necessitats específiques de cada intern. Per tant, la classificació d'un penat en tercer grau de tractament implica la possibilitat de continuar el tractament que s'hagi iniciat durant el període en règim ordinari.

Aquesta continuïtat en la intervenció i el control s'ha de mantenir també en l'accés a la llibertat condicional, període durant el qual es poden abordar i consolidar, i cal fer-ho, els objectius de tractament programats per a cada intern durant els períodes anteriors a l'accés a la llibertat condicional.

Cal recordar que no es pot mantenir cap intern en un règim de vida inferior al que li correspon i que el tractament penitenciari s'ha de regir, des del punt de vista psicosocial, pel principi de la mínima intervenció, evitant el tractament que no sigui necessari per abordar els factors criminògens que permeten prevenir noves reincidències en el delictes.

Així, amb la finalitat de potenciar l'aplicació del règim obert i l'accés a la llibertat condicional, i per ajudar a planificar les actuacions que s'han de dur a terme al llarg de la vida penitenciària de l'intern, es determinen els criteris següents:

- a. La classificació inicial de l'intern ha d'incloure en el programa d'intervenció individual (PIT) una planificació dels objectius que es volen assolir i dels programes que s'han d'aplicar, prenent en consideració el temps que hauria de complir en cada règim de vida (ordinari, obert) així com durant la llibertat condicional.
- b. En funció d'aquesta planificació i per tal de garantir que l'intern, si les seves circumstàncies ho permeten, pugui accedir a la llibertat condicional, s'ha d'iniciar la cadena permissiva d'accés a l'exterior amb temps suficient. Tal com estableixen l'article 47.2 de la LOGP i l'article 154 del RP, la data de l'extinció de la quarta part de la condemna és la que ha de marcar la possibilitat d'accedir a permisos de sortida.
- c. En relació amb el punt anterior, el compliment de la pena es pot dividir, orientativament, en tres períodes:
 - Període comprés entre la quarta part i la meitat de la condemna: s'ha de destinar a reforçar el tractament iniciat des del moment de la classificació en grau i a realitzar les sortides programades i els permisos ordinaris que siguin necessaris segons les característiques del cas.
 - Quan s'ha complert la meitat de la condemna: s'ha de valorar la possibilitat d'aplicar un tercer grau. El Servei de Rehabilitació ha de revisar trimestralment els llistats d'interns que hagin complert la meitat de la condemna en què els indicadors de risc siguin baixos; en cas que no hi hagi

prevista cap classificació en tercer grau, s'ha de demanar un informe valoratiu a la junta de tractament del centre penitenciari corresponent.

- Des de la meitat de la condemna fins que se'n compleixen dues terceres parts: a l'intern amb una bona evolució se li hauria d'aplicar el règim obert, de manera que pogués gaudir de la llibertat condicional quan aquestes dues terceres parts s'haguessin complert.
- d. En relació amb la intervenció dirigida a treballar objectius de tractament en delictes violents (sexuals, violència de gènere i altres), així com altres problemàtiques específiques (com la de la drogodependència), s'han de tenir en compte els criteris següents:
- La intervenció s'ha d'orientar i temporalitzar en cada cas de manera individualitzada.
 - És possible i, segons el cas, desitjable que aquesta intervenció es dugui a terme en el règim obert.
 - És possible que aquesta intervenció es realitzi durant la fase inicial de compliment, segons el que estableix el Programa marc d'organització curricular.
 - El que determina la necessitat d'intervenció no és el fet d'haver estat penat per un determinat delicte, sinó les variables personals, socials i criminològiques de cada intern.
- e. Els interns en règim obert restringit de l'article 82 del RP, així com els que han estat regressats al segon grau de classificació, han de ser ubicats, preferentment, en les unitats semiobertes.
- f. Les propostes de regressió de tercer a segon grau de tractament motivades per una evolució negativa (en cap cas per la comissió d'un nou delicte) han d'incloure:
- Un pla de treball per desenvolupar en règim ordinari, que ha d'incloure necessàriament els objectius que s'han d'assolir i les sortides externes que ajudin a evitar el desarrelament del medi comunitari.
 - La previsió de revisar la classificació en un termini màxim de tres mesos.
- g. Per tal d'afavorir l'accés a la llibertat condicional, la classificació **inicial** en tercer grau d'un intern a qui resten menys de quatre mesos per haver complert les dues terceres parts de la condemna o que ja les ha complert, no ha de provocar un canvi de centre penitenciari. Així, ha de ser el mateix equip multidisciplinari que ha proposat la classificació esmentada el que tramiti l'expedient de llibertat condicional, i, un cop aprovat el tercer grau per part del centre directiu, la junta de tractament del mateix establiment, a la següent sessió, ha d'incoar l'expedient de llibertat condicional.
- h. En les progressions a tercer grau en què restin menys de quatre mesos per al compliment de les dues terceres parts de condemna o bé ja s'hagin complert les dues terceres parts, i en què es compti amb una xarxa de suport social positiva

segons els factors socials de l'escala Riscanvi, s'han de revisar especialment els indicadors avaluats en aquesta escala:

- Quan aquests indicadors siguin mitjans/alts, l'intern ha de romandre en règim obert i ser avaluat al cap de tres mesos d'haver passat a aquest règim de vida.
- Quan els indicadors de risc siguin baixos, s'ha de tramitar l'expedient de llibertat condicional pel mateix procediment explicat en el punt anterior i sense necessitat que l'intern passi per cap centre obert o secció oberta.

En cas que la necessitat de places en règim ordinari ho indiqui, es pot sol·licitar l'aplicació del règim de vida previst a l'article 86.4 del RP. Alternativament, es pot ubicar l'intern en una unitat dependent, sempre que la junta de tractament hagi elevat l'expedient de llibertat condicional al jutjat de vigilància penitenciària (JVP).

- i. En casos de penes greus (superiors a cinc anys), i per tal d'afavorir que l'intern disposi de dos elements claus per a l'accés a la llibertat condicional —habitatge i mitjans de subsistència— quan arribi a la data de compliment de les dues terceres parts de la condemna, aquests aspectes s'han de considerar com a objectius de treball dins del PIT de règim obert.
- j. En tot cas, cal tenir en compte les limitacions que estableix l'article 78 del CP, en relació amb el 76.1 del mateix text, pel que fa a l'aplicació de beneficis penitenciaris, permisos de sortida, classificació en tercer grau i còmput de temps per accedir a la llibertat condicional, així com el que fa referència als delictes de terrorisme de la secció 2a del capítol V del títol XXII o als comesos en el si d'organitzacions o grups criminals pel que fa a les limitacions temporals d'aplicació tant del tercer grau penitenciari com de l'accés a la llibertat condicional.

III. Marc jurídic de la llibertat condicional

El CP regula la llibertat condicional per a aquells interns penats que compleixen unes determinades condicions:

Art. 90. Requisits generals (relacionat amb l'art. 192 del RP)

Art. 91. Circumstàncies excepcionals (relacionat amb l'art. 205 del RP)

Art. 92. Circumstàncies especials per edat o malalties greus (relacionat amb l'art. 196 del RP)

El RP senyala que la junta de tractament del centre penitenciari on estigui destinat l'intern ha d'iniciar la tramitació del corresponent expedient amb l'antelació necessària perquè no es produeixi un retard en la seva concessió (art. 194 del RP) i ha d'elevat al JVP les propostes que formulin els equips respecte a la llibertat condicional (art. 32.1.i del ROFSEPC).

L'expedient de llibertat condicional ha de contenir, si escau, els documents indicats a l'article 195 del RP.

Una vegada finalitzat, l'expedient de llibertat condicional s'ha de registrar d'entrada en el JVP abans no es compleixi el temps requerit de condemna; en cas contrari, s'ha de justificar el retard en la tramesa (art. 198 del RP).

En decretar la llibertat condicional, el JVP pot imposar motivadament el compliment de les regles de conducta o mesures previstes pels articles 83 i 96.3 del CP. Aquestes normes de conducta han de ser controlades pels equips responsables del seguiment de la llibertat condicional, regulats al títol V, capítol III del ROFSEPC.

La possibilitat de revocació de la llibertat condicional es preveu a l'article 93 del CP i a l'article 201 del RP.

IV. Gestió de l'expedient de llibertat condicional per part dels centres penitenciaris

1. Inici de l'expedient

La junta de tractament del centre penitenciar ha d'iniciar l'expedient de llibertat condicional tres mesos abans que s'hagin complert les tres quartes parts de la condemna. En aquest moment, s'han de recollir els documents de manifestació de l'intern determinats a l'article 195, apartats *g* i *h*, del RP (**lloc de residència i feina o mitjà de vida**).

La junta de tractament ha d'emetre, en compliment de l'article 67 de la LOGP i 195.c del RP, un **informe pronòstic d'integració social** i s'ha d'encarregar d'aprovar el **programa individual de llibertat condicional i pla de seguiment** (art. 195.e del RP), que ha de ser notificat pel tutor a la persona interna, la qual hi ha de mostrar la seva conformitat per escrit. En aquest programa i pla de seguiment de la llibertat condicional s'ha d'incorporar, si escau, la proposta al JVP que s'apliquin alguna o algunes de les regles de conducta previstes als articles 83 i 96.3 del CP (segons el que disposa l'article 90.2 del CP).

El jurista de l'equip multidisciplinari ha de comprovar l'existència i/o vigència de les regles de conducta que hagin estat imposades en sentència per poder determinar quines poden tenir una afectació durant el període de llibertat condicional.

Igualment, un cop acordat l'inici de l'expedient per part de la junta de tractament, l'oficina de gestió penitenciària (OGP) ha d'impulsar la tramitació de l'expedient de llibertat condicional, així com, si és el cas i a l'expedient de l'intern no consta que s'hagi fet, sol·licitar als tribunals i jutjats la corresponent liquidació de penes privatives de drets imposades en sentència.

El mateix procediment s'ha d'aplicar en els supòsits d'avançament de la llibertat condicional a les dues terceres parts de la condemna. D'altra banda, cal recordar que si en el moment d'estudiar el cas l'intern ha complert dues terceres parts de la condemna, però reuneix els requisits perquè li sigui aplicada la llibertat condicional en aquest còmput de temps, s'ha d'iniciar la tramitació de l'expedient de llibertat condicional sense haver d'esperar la data de compliment de les tres quartes parts.

Aquest procés ha de ser supervisat per la persona que la direcció del centre penitenciari designi a aquest efecte. El procés de supervisió ha d'incloure necessàriament la revisió mensual, en junta de tractament, de la situació dels interns que tinguin data de llibertat condicional a les dues terceres parts i amb nivells A i B en el SAM.

2. Documentació que ha de constar a l'expedient de llibertat condicional

L'expedient de llibertat condicional gestionat per l'OGP ha de contenir, en tot cas, els documents recollits a l'article 195 del RP (annexos 1 a 6).

No obstant això, cal tenir en compte les següents especificitats:

- a. Ha de ser **el jurista** de l'equip multidisciplinari qui, valorant el lloc de residència fixat per la persona interna, tingui en compte les penes privatives de drets imposades en la sentència per incorporar-les al programa de treball individualitzat i pla de seguiment en llibertat condicional.
- b. L'OGP ha de sol·licitar als serveis socials en l'àmbit de l'execució penal (SSAEP) corresponents al municipi de referència on l'intern hagi fixat la seva residència **l'acta de compromís d'acolliment** (art. 195.f RP). Aquesta acta l'ha de signar la família o una persona propera en cas que el penat necessiti aquesta assistència especial. Si no la necessita, els serveis socials de suport a l'execució penal, sota el control dels quals quedarà l'alliberat, han d'emetre un document on s'expressi que aquesta acollida no és necessària perquè l'intern disposa dels recursos personals adequats.

Un cop signada l'acta d'acolliment, els SSAEP han d'emetre el **certificat d'acceptació del control i seguiment** (art. 195.g RP). Posteriorment, el treballador social referent del cas al centre penitenciari ha d'entrevistar l'intern per informar-lo sobre el període de llibertat condicional.

Tots dos documents s'han de trametre, amb la màxima celeritat, al centre penitenciari responsable de la gestió de l'expedient de llibertat condicional, **amb independència de l'elaboració dels informes del pronòstic d'integració social i del programa de llibertat condicional**.

3. Tramesa de documentació al JVP

Una vegada conclòs l'expedient, la junta de tractament, mitjançant l'OGP, l'ha d'elevat al JVP (art. 32.1.i/ROFSEPC).

Excepcionalment, si durant la tramitació de l'expedient de llibertat condicional l'intern deixa de reunir els requisits per accedir a aquesta situació, l'OGP ha d'anotar aquesta circumstància al seu expedient personal i tancar l'expedient de llibertat condicional en l'aplicació informàtica corresponent. Igualment, ha de notificar-ho al JVP, adjuntant la documentació que en cada cas correspongui, i als SSAEP.

4. Actuacions de l'equip davant la interlocutòria del JVP

Les interlocutòries d'aprovació de la llibertat condicional s'han de comunicar a la persona interessada, a la qual s'han d'explicar específicament les normes de conducta que s'hagin aprovat. També s'han de dur a terme les actuacions corresponents per donar compliment a la resolució judicial en el moment corresponent.

Les interlocutòries del JVP denegatòries de la llibertat condicional impliquen:

- a. La notificació de la resolució a la persona interessada i l'explicació, per part del jurista, dels raonaments de denegació. Així mateix, informació sobre la possibilitat d'interposar els recursos corresponents davant l'autoritat judicial competent, com també sobre la possibilitat d'accedir a l'assistència jurídica gratuïta.
- b. L'estudi del cas a la junta de tractament, amb un nou pla de treball individualitzat en què constin els objectius que s'han d'assolir i el temps per fer-ho, sense oblidar que el període de llibertat condicional és un grau més del sistema progressiu de classificació penitenciària, en què es poden seguir treballant alguns dels dèficits detectats.
- c. L'anotació a l'expedient personal de l'intern de la interlocutòria denegatòria de la llibertat condicional i el tancament de l'expedient a l'aplicació informàtica corresponent.

5. Excarceració

D'acord amb l'article 199 del RP, quan el centre penitenciari rep la resolució judicial d'aprovació de la llibertat condicional d'un penat, el director li ha de donar compliment i n'ha de trametre una còpia al centre directiu, així com informar-ne la junta de tractament en la primera sessió que tingui lloc.

De la mateixa manera, l'OGP ha de trametre una còpia de la resolució judicial als SSAEP encarregats del seguiment del penat durant el període de llibertat condicional, juntament amb una còpia de l'expedient de llibertat condicional, on hi ha de constar tota la informació necessària per al seguiment de l'alliberat.

Alhora, el gerent del centre penitenciari ha d'expedir a l'alliberat condicional el certificat acreditatiu de la seva situació (vegeu-ne el model en l'annex 10), al qual ha d'adjuntar, de manera sistemàtica, el corresponent certificat d'estada a presó.

En el moment de l'excarceració s'ha de notificar a l'alliberat condicional l'obligació de presentar-se a la seu dels SSAEP responsables del seguiment l'endemà de l'excarceració o, si és festiu, en el transcurs del primer dia hàbil posterior (vegeu el model de notificació en l'annex 11). Per la seva part, el gerent ha de trametre una còpia del certificat de llibertat condicional al Servei de Gestió Penitenciària i a les autoritats corresponents.

6. Ubicació i gestió de l'expedient de llibertat condicional

L'expedient personal de l'alliberat condicional ha de romandre al centre penitenciari des d'on sigui excarcerat. En el cas dels alliberats condicionals provinents de fora de Catalunya, l'expedient s'ha de mantenir als centres de referència a Catalunya que determini en cada moment el centre directiu .

Per gestionar correctament la llibertat condicional cal una col·laboració molt estreta entre les oficines de gestió penitenciària dels centres penitenciaris d'origen i els serveis socials en l'àmbit de l'execució penal, amb les matisacions que s'expressen a continuació.

Correspon als SSAEP a Barcelona sol·licitar als tribunals sentenciadors l'aprovació de la llibertat definitiva, així com emetre i lliurar a la persona interna el certificat de llibertat definitiva en el moment corresponent. Aquest certificat s'ha de fer arribar al centre directiu i a les autoritats judicials pertinents. A la resta del territori, serà el centre penitenciari l'encarregat de dur a terme aquestes actuacions.

Igualment, els serveis socials han de comunicar al centre penitenciari corresponent l'aprovació del llicenciament definitiu de l'alliberat condicional i, un cop arribada la data, trametre'n el certificat corresponent perquè s'arxivi en l'expedient personal de l'intern.

En cas de defunció de l'alliberat, els SSAEP han de comunicar-la al centre penitenciari que correspongui i tancar l'expedient de llibertat condicional. Igualment, el professional referent del cas ha de demanar a la família del finat o al registre civil corresponent una còpia del certificat de defunció, que també s'ha de trametre al centre penitenciari de referència.

7. Coordinació amb l'Administració general de l'Estat

Es poden donar dos supòsits, i cal tenir en compte les consideracions següents:

- a. Interns que compleixen condemna en **centres penitenciaris de Catalunya** i han de gaudir del període de llibertat condicional a la resta de l'Estat espanyol.

El **centre penitenciari** on estigui ingressat l'intern ha d'enviar **als serveis socials penitenciaris corresponents de l'Administració general de l'Estat** el document de manifestació de l'intern sobre la localitat on pensa fixar la seva residència, així com l'acord de la junta de tractament respecte a l'inici de l'expedient de llibertat condicional, a l'efecte que aquests trametin als òrgans del centre penitenciari d'origen tant l'acta d'acolliment familiar com el document d'acceptació del control i seguiment per part dels serveis socials corresponents.

Igualment, en el moment en què es produeix l'excarceració per l'aprovació de la llibertat condicional, el centre penitenciari ho ha de notificar als serveis socials penitenciaris responsables del seguiment de l'alliberat, als quals també s'ha de remetre l'expedient de llibertat condicional corresponent (vegeu el model de notificació en l'annex 12).

En cas de denegació judicial de la llibertat condicional, aquesta decisió s'ha de comunicar als serveis socials que hagin fet l'acceptació de seguiment i control.

- b. Interns que compleixen condemna en **centres penitenciaris de la resta de l'Estat espanyol** i han de gaudir del període de llibertat condicional a Catalunya.

Els SSAEP de Catalunya han de rebre una demanda dels serveis corresponents de l'Administració general de l'Estat per tal que s'empleni, d'una banda, l'acta de declaració de compromís d'acolliment familiar o bé de les institucions extrapenitenciàries i, de l'altra, el document d'acceptació del control i seguiment dels serveis socials. Una vegada formalitzats, aquests documents, que han d'estar redactats en castellà, s'han de trametre als serveis socials de l'Administració general de l'Estat.

Un cop aprovada la llibertat condicional, els SSAEP de Catalunya han de rebre la comunicació de l'excarceració de l'alliberat i, posteriorment, l'expedient de llibertat condicional corresponent.

En cas de denegació judicial de la llibertat condicional, els SSAEP de Catalunya han de rebre la comunicació d'aquesta decisió per poder tancar el procediment obert d'acceptació de seguiment i control.

V. Criteris orientadors per a l'elaboració de propostes de llibertat condicional

1. Propostes segons allò previst a l'article 90 del CP

1.1. Propostes favorables

En compliment de l'article 90 del CP, en relació amb l'article 192 del RP, s'ha d'elevat proposta de llibertat condicional de totes les persones penades classificades en tercer grau que compleixen els requisits següents:

- a. **Haver extingit les tres quartes parts de la condemna imposada.**

- b. **Haver observat bona conducta.**

S'entendrà que es compleix aquest criteri quan l'intern hagi assolit els objectius mínims del seu programa de treball individual i, en els tres mesos previs a la valoració de la proposta de llibertat condicional, no hagi estat valorat en nivell D, d'acord amb la metodologia de treball plantejada pel sistema d'avaluació i motivació continuada (SAM), regulat per la Circular 1/1999, sobre el sistema d'avaluació i motivació continuada i la Instrucció 1/2007, sobre el procediment d'avaluació continuada dels interns que depenen de les unitats de medi obert

- c. **Existència d'un pronòstic individualitzat i favorable de reinserció social.**

- Per emetre aquest pronòstic de reinserció social s'ha d'aplicar, entre d'altres, l'escala d'avaluació i gestió del risc **Riscanvi**, segons el procediment establert

al *Manual d'aplicació per a l'avaluació dels alliberats condicionals*. En aquest sentit, el **Riscanvi** ha d'orientar el pla de treball i seguiment de la llibertat condicional per tal d'aplicar les mesures i estratègies que es considerin necessàries en funció dels escenaris de risc i dels factors protectors detectats.

- En aquesta avaluació s'han de tenir en compte el conjunt de recursos personals i socials així com els factors protectors de què disposa l'intern per afrontar la situació de llibertat condicional i l'impacte dels programes de tractament en què hagi participat al llarg de la seva vida penitenciària, especialment l'evolució durant els mesos immediatament anteriors. Per tant, cal posar èmfasi en la consecució progressiva dels objectius pautats en el programa de treball individualitzat, donant pes a la trajectòria en conjunt més que a un esdeveniment concret o circumstància transitòria.
- Resulta especialment rellevant la valoració per part dels serveis socials penitenciaris sobre si el futur alliberat compta amb suport familiar i/o amb xarxes formals i informals de suport social i/o comunitari. L'absència de factors protectors de caràcter familiar i/o social no necessàriament ha de ser valorada com un element negatiu en si mateixa, sinó que sempre s'ha de vincular al potencial i els recursos de cada intern.
- Igualment s'han de valorar les variables estàtiques (tipologia delictiva, anys de condemna, constància de reincidència, fracassos anteriors en el seguiment de tractaments especialitzats, etc.), les quals **en cap cas no poden justificar per si mateixes la formulació de propostes desfavorables**, atès que ja han estat ponderades en el moment de la classificació en tercer grau de tractament.
- No s'ha d'entendre complerta aquesta circumstància de pronòstic favorable si el penat no ha satisfet la responsabilitat civil derivada del delictes ni es troba en tràmit de fer-ho (és a dir, que no hi ha un acord escrit amb el tribunal sentenciador respecte al sistema de satisfacció d'aquesta responsabilitat, i constància documental del compliment d'aquests acords).

Així mateix, cal destacar que en la situació de llibertat condicional es poden continuar treballant aspectes en què s'hagin detectat mancances i abordar-los com correspongui des del medi comunitari.

1.2. Propostes desfavorables

Les propostes desfavorables de llibertat condicional s'han de donar només en supòsits **molt motivats**:

- a) quan en els tres mesos immediatament previs al moment de la valoració s'hagin obtingut només avaluacions en nivell D del sistema d'avaluació i motivació, i

- b) quan per aplicació del Riscanvi s'obtingui una valoració alta de reincidència delictiva violenta a curt termini o apareguin variables de risc amb dificultat de gestió i control.

Cal remarcar que no existeix **el supòsit d'ajornament de la llibertat condicional**. Per tant, la junta de tractament ha de prendre un acord favorable o desfavorable a la proposta de llibertat condicional (annex 5) .

D'altra banda, els subdirectors de tractament, o qui la direcció determini, s'han d'encarregar de supervisar el compliment dels terminis de revisió dels casos desfavorables.

2. Proposta d'aplicació de l'article 91.1 del CP

L'article 91.1 del CP, en relació amb l'article 205 del RP, possibilita l'avançament de la llibertat condicional per als penats classificats en tercer grau de tractament, sempre que hagin extingit les dues terceres parts de la condemna o condemnes i mereixin el benefici esmentat per haver observat una bona conducta i haver desenvolupat continuadament activitats laborals, culturals o ocupacionals.

S'estableixen els criteris orientadors següents en el cas de propostes d'avançament de la llibertat condicional a les dues terceres parts de la condemna:

- a) Estar complint condemna segons el CP de 1995.
- b) Haver assolit els objectius més importants del programa de treball individual.
- c) Haver mantingut nivells A o B en els últims sis mesos.
- d) Que l'intern estigui complint l'obligació de satisfer les responsabilitats civils imposades en sentència. En aquest sentit, cal recordar que les declaracions d'insolvència en el moment de la sentència no eximeixen d'arribar a un acord amb el tribunal sentenciador, i de satisfer la responsabilitat civil, segons aquest acord, si l'intern comença a disposar de mitjans econòmics en règim obert com a conseqüència del seu treball.
Per a la valoració d'aquest apartat s'ha de tenir en compte, si és el cas, la participació en programes de reparació a les víctimes i l'aprofitament dels programes especialitzats que actualment es desenvolupen en l'àmbit penitenciari.
- e) A tots els interns que gaudeixin del règim de vida previst a **l'article 86.4** del RP per **expectatives de futur favorables**, se'ls ha d'eleva una **proposta favorable** d'avançament de la llibertat condicional a les dues terceres parts.
- f) Amb la finalitat de justificar el desenvolupament continuat d'activitats laborals, culturals o ocupacionals, a la proposta motivada de llibertat condicional acordada per la junta de tractament, s'hi hauran d'adjuntar les fitxes d'activitats i tota la documentació recollida al SIPC, així com d'altra que objectivament ho pugui justificar.

Per tal de **garantir** el compliment d'aquests criteris, cal que **el subdirector de tractament, o el professional que designi la direcció**, revisi mensualment tots els casos susceptibles d'aplicació d'aquest benefici penitenciari i n'asseguri l'estudi per part de la junta de tractament.

3. Propostes per a l'aplicació de l'article 91.2 del CP

Segons el que preveu l'article 91.2 del CP, un cop extingida la meitat de la condemna, el JVP, a proposta del centre penitenciari i amb l'informe previ del ministeri fiscal i de la resta de les parts, pot avançar la llibertat condicional de les dues terceres parts fins a un màxim de 90 dies per cada any de compliment efectiu de condemna. Caldrà acreditar la realització continuada i estable d'activitats laborals, culturals i ocupacionals, així com la participació efectiva i favorable en programes de reparació a la víctima o en programes de tractament o desintoxicació.

3.1. Temporalitat de les propostes

En acabar cada trimestre, el professional designat per la direcció del centre **ha d'identificar** tots els interns que reuneixen els requisits per a l'aplicació de l'avançament previst a l'article 205 del RP, d'acord amb els criteris descrits en aquesta Circular, amb independència del temps que els manqui per complir les dues terceres parts de la condemna, sempre que n'hagin complert la meitat.

De tots aquests supòsits, s'ha d'elevat al JVP la proposta d'aprovació dels dies d'avançament i la proposta d'avançament de la llibertat condicional en aplicació de l'article 91.2 CP. Per al càlcul d'aquesta **primera proposta**, s'han de tenir en compte totes les valoracions favorables acumulades durant tot el període actual de privació de llibertat, segons reflecteixi l'apartat històric corresponent del SIPC.

En aquest sentit, si resulta que els dies acumulats en aquesta primera proposta no es corresponen amb els necessaris per fer una proposta favorable d'aprovació de la llibertat condicional, s'aniran acumulant les valoracions favorables corresponents fins que els **guanys acumulats** siguin suficients per fer una proposta d'avançament de la llibertat condicional. En aquest punt, s'ha de procedir d'acord amb el que s'indica al paràgraf anterior.

Cal prestar una atenció especial en el cas de les **penes menys greus**, en què s'ha de fer el seguiment dels guanys acumulats de forma periòdica i més freqüent, per tal d'elevat l'expedient tan bon punt s'aconsegueixi l'acumulació necessària per obtenir l'avançament.

3.2. Documentació

La proposta que s'ha d'eleva al JVP ha de contenir els documents següents:

- a. Certificat de l'acord de la junta de tractament relatiu a l'aplicació del benefici d'avançament de la llibertat condicional d'acord amb l'article 91.2 CP (vegeu-ne el model a l'annex 7).
- b. Certificat de l'acord de la junta de tractament en què es proposin **els dies d'avançament** de la llibertat condicional a les dues terceres parts a l'intern, d'acord amb l'article 91.2 CP (vegeu-ne el model a l'annex 8). S'hi han d'adjuntar les fitxes resum previstes al SIPC.
- c. Fitxes de **valoració**, tant en règim ordinari com en règim obert, d'acord amb el format previst al SIPC.

4. Propostes d'aplicació de l'article 92 del CP

L'article 92 del CP, en relació amb l'article 196 del RP, preveu l'aplicació de la llibertat condicional en dos supòsits diferents: els **penats septuagenari** i els **malalts greus** amb patiments incurables.

En el cas de les persones que no comptin amb una xarxa social o familiar que les aculli, en ambdós supòsits s'han d'aplicar la Llei 12/2007 d'11 d'octubre, de serveis socials; el Decret que aprova la **Cartera de serveis socials**, i la Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència (LAPAD).

És dins aquest marc normatiu que s'ha d'accedir a la Cartera de Serveis Socials i a la LAPAD, donat el principi d'universalitat en l'accés al Sistema de Serveis Socials que recull la citada normativa. Per aquest motiu, les propostes de llibertat condicional de penats septuagenaris i malalts greus que compleixin els criteris d'accés a les prestacions i/o recursos que estableixen les normatives citades, hauran de recollir les vinculacions als recursos socials o l'accés a les prestacions a les quals els penats tinguin dret.

En aquests supòsits, la vinculació a recursos socials o l'accés a les prestacions econòmiques són determinants per a la proposta i l'aprovació de l'expedient de llibertat condicional. En aquest sentit, i segons disposa l'apartat tercer de l'article 196 del RP, en els dos supòsits l'expedient ha de contenir un informe social en el qual ha de constar, si escau, l'admissió de l'intern en alguna institució o associació quan no tingui una vinculació o un suport familiar a l'exterior.

4.1. Supòsit d'edat (art. 196.1 del RP)

S'ha d'elevat un expedient de llibertat condicional en el cas dels interns que hagin complert setanta anys o els compleixin durant l'extinció de la condemna —cosa que han d'acreditar mitjançant el certificat de naixement o qualsevol mitjà de prova admès en dret—, sempre que reuneixin tots els requisits legalment establerts, excepte el d'haver complert les tres quartes parts o, si escau, les dues terceres parts de la condemna.

En cas que l'intern necessiti ingressar en un recurs residencial, s'han de sincronitzar l'aprovació de la llibertat condicional i la disponibilitat del recurs social adient a les seves necessitats, per tal d'evitar que es produeixi l'excarceració i aquest recurs encara no estigui disponible.

4.2. Supòsit de malaltia inguarible (art. 196.2 del RP)

Quan els serveis sanitaris del centre considerin que un intern pateix una malaltia molt greu amb patiment inguarible ho han de comunicar a la junta de tractament mitjançant un informe mèdic que reflecteixi clarament la gravetat i irreversibilitat de la malaltia.

Aquest informe ha de provocar l'inici de l'expedient de llibertat condicional, el qual ha de contenir, junt amb l'informe, tota la documentació habitualment necessària, excepte l'acreditació d'haver complert les tres quartes parts de la condemna o, si escau, les dues terceres parts.

Per tant, en atenció a la naturalesa d'aquest supòsit, la coordinació entre els serveis mèdics i els professionals que integren els equips dels serveis socials penitenciaris ha de ser molt estreta. Cal destacar, però, la importància especial de l'actuació dels serveis mèdics en aquest supòsit, atès que ha de ser el seu informe el que ha d'iniciar el procediment d'estudi i proposta de la concessió de la llibertat condicional per causa de malaltia inguarible, així com l'accés als recursos socio-sanitaris corresponents.

A més, en els supòsits en què sigui necessari aconseguir un recurs socio-sanitari per acollir l'alliberat condicional, s'ha de garantir que no es produirà cap excarceració sense haver-se assegurat que l'alliberat podrà ingressar en el recurs previst. Per evitar possibles desajustos, s'han de prendre les mesures següents:

- a. Si es disposa de plaça en el recurs socio-sanitari abans que el JVP es pronunciï respecte de l'expedient de llibertat condicional, i la situació de l'intern, des del punt de vista mèdic i des del punt de vista social, aconsella l'ingrés en l'esmentat recurs, s'ha d'ingressar l'intern i regular-ne l'estada mitjançant l'autorització del centre directiu, segons allò que estableix l'article 155.4 del RP, en espera de la resolució judicial. Si aquesta resolució acaba essent negativa, caldrà revisar novament totes les variables presents en el cas, especialment les de caràcter mèdic, i fer la proposta corresponent al

centre directiu, que ha de decidir en funció de la nova situació respecte al grau de classificació i al manteniment en el recurs socio sanitari amb la cobertura legal del permís extraordinari.

- b. En qualsevol cas, en el moment d'elevat l'expedient de llibertat condicional al JVP caldrà especificar que l'excarceració consegüent a l'aprovació de la llibertat condicional es produirà en el moment en què es disposi d'una plaça en un recurs socio sanitari, amb la finalitat que aquesta demanda quedi recollida en la interlocutòria d'aprovació de l'expedient emesa pel mateix jutge (vegeu-ne el model a l'annex 9).

Sigui com vulgui, no podem oblidar que, tant per motiu de malaltia com d'edat avançada, si el perill per a la vida de l'intern està prou acreditat pel personal sanitari, prèvia la progressió de grau, la junta de tractament pot demanar al JVP l'autorització de la llibertat condicional. A l'acord de la junta únicament cal adjuntar-hi l'informe mèdic i l'informe de pronòstic d'integració social, en el qual s'han de valorar bàsicament les circumstàncies personals, la dificultat per delinquir i l'escassa perillositat del subjecte (article 92.3 del CP).

5. Propostes de llibertat condicional al país de residència d'interns estrangers (article 197 del RP)

En aquest apartat, es preveu el supòsit de la llibertat condicional d'interns estrangers sense residència legal establerts a Espanya o dels espanyols residents a l'estranger. Cal tenir en compte, d'una banda, que a aquest efecte tenen la condició d'estrangers els interns que no gaudeixen de la nacionalitat espanyola, d'acord bàsicament amb les normes de dret civil contingudes al Codi civil. D'una altra, amb la finalitat de simplificar la normativa de referència i garantir-ne el compliment, aquest procediment no es desenvolupa en aquesta Circular; per tant, en l'aplicació d'aquest supòsit s'ha d'actuar d'acord amb tot allò que en matèria d'estrangeria disposi el centre directiu, en compliment de la normativa vigent en aquest àmbit.

VI. Programa de seguiment dels alliberats condicionals

1. Equips responsables del seguiment

El ROFSEPC, al títol V, capítol III, regula la composició, funcions i coordinació dels equips multidisciplinaris encarregats del seguiment dels alliberats condicionals.

Aquests equips estan formats per treballadors socials, educadors socials, juristes, psicòlegs i aquells altres professionals que es consideri oportú integrar-hi, com els insertors laborals, i els correspon dur a terme les actuacions d'execució, control, seguiment i informe dels alliberats condicionals.

Els SSAEP que no incloguin en la seva relació de llocs de treball alguna d'aquestes categories professionals, incorporaran personal d'aquestes categories d'entre el personal destinat als centres penitenciaris de règim obert que en cada moment determini el centre directiu.

A cada alliberat condicional se li ha d'assignar un professional que formi part d'aquest equip multidisciplinari, el qual, amb independència de la participació de qualsevol altre membre de l'equip, s'ha de responsabilitzar directament del seguiment de l'evolució del seu programa de treball individual.

Els membres de l'equip multidisciplinari responsables del seguiment de cada alliberat condicional es constitueixen en junta de llibertat condicional, que ha de presidir el responsable dels SSAEP i en la qual ha d'actuar com a secretari el cap del programa de treball social o la persona que el responsable designi.

A aquesta junta, que s'ha de reunir mensualment, de manera ordinària, i sempre que ho determini el president, de forma extraordinària, li són aplicables les disposicions contingudes en la normativa reguladora del règim jurídic i de procediment de les administracions públiques de Catalunya. Té les funcions següents:

- a. Avaluar l'evolució de l'alliberat i revisar-ne el programa de treball individual.
- b. Acordar l'assignació de nivells d'intervenció.
- c. Acordar l'elevació dels informes pertinents al JVP.
- d. Acordar l'elevació al JVP de propostes del canvi de pla de treball, d'inclusió de regles de conducta, de revocació i d'altres.
- e. Estudiar i elevar les sol·licituds dels alliberats condicionals, especialment les relacionades amb els desplaçaments dins o fora del territori de l'Estat .
- f. Estudiar i tramitar les sol·licituds de trasllat de l'expedient de llibertat condicional a un altre territori.

Mensualment, s'ha de trametre per via telemàtica una còpia de les actes de les sessions al Servei de Medi Obert i Serveis Socials.

2. Determinació de la intensitat i característiques del nivell de seguiment

En el primer contacte, el referent del cas ha de revisar conjuntament amb l'alliberat el contingut del programa de treball individual, prèviament elaborat per l'equip multidisciplinari del centre penitenciar d'origen.

En funció del programa individualitzat i del pla de seguiment de l'alliberat condicional signat, el referent ha d'avaluar i revisar amb l'alliberat la freqüència dels contactes mutus i de les presentacions, les quals es podran portar a terme als SSAEP, al domicili de l'alliberat, en altres serveis comunitaris o bé en recursos propis del centre directiu, atenent al **principi d'intervenció mínima i al de flexibilitat**.

Els professionals de l'equip multidisciplinari han de disposar d'un programa motivacional com a element de referència per poder fer l'avaluació de l'alliberat condicional; aquest programa s'ha de vincular al programa individualitzat de seguiment de la llibertat condicional.

Així mateix, s'ha de revisar la periodicitat de contactes amb altres professionals de l'equip i la necessitat de seguir totes les mesures de control establertes al programa de treball.

La **intensitat** del seguiment de totes les mesures de supervisió ha de variar en relació amb les característiques de cada cas, així com a conseqüència de la seva pròpia evolució i en relació amb la valoració del risc. L'equip multidisciplinari ha de determinar el nivell de seguiment i establir les entrevistes que consideri necessàries per fer la intervenció i el seguiment adequats al cas a través dels diferents professionals de l'equip multidisciplinari, com també els controls presencials que estimi pertinents.

Orientativament, s'estableixen els nivells de seguiment següents:

	Nivell 0	Nivell 1	Nivell 2	Nivell 3	Nivell 4
Presentacions i entrevistes de seguiment	Quinzenals	Mensuals	Bimensuals	Trimestrals	Sense presentacions i les entrevistes a concretar
Revisió del nivell i avaluació Riscanvi	Mensual	Trimestral	Quadrimestral	Semestral	Trimestral

Aquests nivells no s'han d'aplicar necessàriament de manera progressiva; per tant, es podrà aplicar qualsevol d'ells a cada cas, en funció de les variables de risc analitzades (avaluacions de Riscanvi) i de les necessitats de control detectades en cada moment.

Caldrà **notificar** al JVP els **canvis** del Pla de seguiment de la llibertat condicional que siguin rellevants.

Aquests nivells són orientatius i depèn de cada unitat de SSAEP aplicar-los en la seva totalitat o no. En qualsevol cas, el programa de seguiment de cada unitat ha d'incloure:

- diversos nivells de control, que hauran de ser tres, com a mínim;
- l'aplicació de mesures de control telemàtiques en el primer nivell (si n'hi ha tres) o en els dos primers nivells de seguiment (si el programa consta de cinc).

Cada SSAEP ha d'establir el programa de seguiment que ha d'utilitzar, i ha d'especificar el perfil dels interns als quals, de manera general, s'ha d'aplicar cada nivell, i concretar els nivells de seguiment en relació amb les seves necessitats funcionals i organitzatives. Tant el programa de seguiment com qualsevol proposta de modificació dels nivells de seguiment que consten al SIPC han de comptar amb l'aprovació prèvia del Servei de Medi Obert i Serveis Socials.

3. Autorització de desplaçaments a l'estranger d'interns que es troben en situació de llibertat condicional

Respecte a la **competència** i al **procediment** corresponent en relació amb l'autorització dels desplaçaments a l'estranger d'interns que es troben en situació de llibertat condicional, cal tenir presents, d'una banda, les **regles de conducta** que, si és el cas, el JVP hagi imposat en l'aprovació de l'expedient de la llibertat condicional, en especial les relacionades amb la capacitat deambulatòria del subjecte. D'altra banda, s'ha de tractar d'un desplaçament de **naturalesa esporàdica o puntual**, ja que si es tractés de desplaçaments habituals, aquesta circumstància hauria de constar al pla de treball contingut a l'expedient de llibertat condicional.

En aquest sentit, si l'intern **necessita** fer un desplaçament, ho ha de posar en coneixement dels professionals de l'equip multidisciplinari encarregat de dur a terme el seu seguiment (art. 105 del ROFSEPC), el qual n'ha de fer la **valoració** oportuna i comunicar-la al **JVP**, només a títol informatiu. En cas que l'equip multidisciplinari consideri o determini que no és oportú o convenient que el penat dugui a terme el desplaçament fora del territori nacional, l'hi ha de comunicar, amb la indicació expressa que pot acudir en queixa davant del JVP, si ho estima pertinent (art. 76 LOGP).

4. Revocació de la llibertat condicional

Si en el seguiment propi del període de llibertat condicional es constata l'incompliment, reiterat i no reconduït mitjançant altres mesures correctores, de les condicions establertes en el pla de treball individualitzat i en les normes de conducta aprovades pel JVP en la interlocutòria de llibertat condicional, la junta de llibertat condicional n'ha d'informar el JVP (vegeu el model d'informe en l'annex 13) per tal que, si ho valora oportú, revoqui la llibertat condicional.

Resulta especialment rellevant que els informes de l'equip especifiquin que s'han incomplert les regles de conducta imposades i/o el programa de treball individualitzat.

Un cop els SSAEP rebien la interlocutòria de revocació de la llibertat condicional dictada pel JVP, l'han de notificar a l'alliberat condicional i han de prendre les mesures de seguretat que estimin necessàries per tal de minimitzar el risc de trencament de condemna o d'incidents associats a aquesta notificació.

D'altra banda, els SSAEP han de comprovar que la interlocutòria de revocació del JVP inclou la comunicació a les forces de seguretat per a la crida i cerca de l'alliberat condicional. En cas que no hi consti, els SSAEP han de demanar al JVP que faci aquesta comunicació.

Un cop revocada la llibertat condicional, l'alliberat condicional ha de reingressar al centre penitenciari més proper al seu domicili. En el cas de Barcelona, els homes adults han d'ingressar a les unitats semiobertes dels centres penitenciaris de Quatre Camins i Brians 1. Els SSAEP són també els responsables de comunicar al centre penitenciari el nom de l'alliberat condicional que hi haurà d'ingressar perquè el centre penitenciari l'accepti.

Segons l'article 201.3 del RP, en cas de revocació de la llibertat condicional, quan l'alliberat condicional reingressi a la presó, se li ha d'aplicar el règim ordinari fins que la junta de tractament el torni a classificar. Aquesta proposta de classificació s'ha d'elevat al centre directiu en el període màxim de dos mesos des de la data de reingrés al centre penitenciari. Tenint en compte la consideració de la llibertat condicional com un grau més dins del sistema progressiu de classificació (article 72.1 de la LOGP), l'equip multidisciplinari, en funció de les variables individuals de cada cas (motius de la revocació de la llibertat condicional, valoració del risc, temps i evolució en llibertat condicional...), ha de valorar adequadament l'aplicació del principi de flexibilitat penitenciària en la classificació i, si escau, l'avançament del període de revisió del cas.

Disposició addicional

El seguiment i supervisió de la gestió d'aquesta Circular és competència de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, amb la col·laboració transversal de la resta d'unitats del centre directiu en els temes de la seva competència.

En cas de dubte o de necessitat d'adequació del contingut d'aquesta Circular, s'ha d'adreçar la consulta al Servei de Medi Obert i Serveis Socials, o al Servei de Gestió Penitenciària, segons correspongui.

Disposició derogatòria

Queden derogades totes les circulars, instruccions i ordres de servei que s'oposin a les disposicions contingudes a la present Circular o les contradiguin. Igualment, es deroga la Circular 2/2004, de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil, sobre procediment de proposta, elevació i seguiment de la llibertat condicional, juntament amb els escrits de la Subdirecció General de Medi Obert i Mesures Penals Alternatives de 31 de desembre de 2003 i de 21 de juny de 2004 que s'hi esmenten.

Igualment, es deroga la Circular 3/1992, de 15 de juny, sobre regulació de la concessió de la llibertat condicional per l'article 60 del Reglament penitenciari, i es deixen sense efectes els escrits de la Subdirecció General de Medi Obert i Mesures Penals Alternatives de 13 de gener de 2004 i 2 de juliol de 2004.

Disposició final

Aquesta Circular s'ha de llegir en la primera reunió del Consell de Direcció que tingui lloc després de rebre-la al centre penitenciari, perquè se'n tingui constància i se'n prengui coneixement, i se n'ha de fer difusió en els termes establerts a l'article 13.2.d 2) del Reglament d'organització i funcionament dels serveis d'execució penal a Catalunya, aprovat pel Decret 329/2006, de 5 de setembre.

També s'ha de llegir en la primera reunió de treball del Servei de Suport a l'Execució Penal i de les seccions dels serveis socials de l'àmbit penal de les respectives delegacions i de l'Àrea de Serveis Socials d'Execució Penal a l'àmbit territorial de Barcelona del Departament de Justícia que tinguin lloc després de rebre-la, perquè en tinguin constància i se n'assabentin, i en facin la difusió oportuna.

La recepció de la Circular s'ha de notificar al Servei de Medi Obert i Serveis Socials.

Aquesta Circular entra en vigor el 1 de juliol de 2012.

Barcelona, 1 de juny de 2012

El director general de Serveis Penitenciaris

Ramon Pares Gallés